

İşkenceye Karşı "Diplomatik Güvenceler" ile ilgili Soru ve Cevaplar

İşkenceye karşı "diplomatik güvenceler" nelerdir?	1
Diplomatik güvencelerin kullanımı neden artıyor?	1
Hükümetler bu güvenceleri neden istiyor?.....	2
Diplomatik güvenceler işe yarıyor mu?	2
Diplomatik güvence ile geri gönderilen kişiler gerçekten işkenceye maruz kaldı mı?	3
Hükümetler güvencelerin işe yarayıp yaramadığını nasıl biliyor?.....	4
Diplomatik güvenceler kanunen bağlayıcı mı?	4
Diplomatik güvence kamuoyu önünde duyurulduysa, bu alıcı hükümetin ününü etkiler mi?	4
Gönderici ülke, iade sonrasında iade edilen kişinin durumunu denetlerse, bu durum güvenceyi daha güvenilir kılar mı?	5
Alıcı devletlerin çoğu Arap ya da Müslüman. İnsan Hakları İzleme Örgütü bu hükümetlerin doğaları gereği güvenilmez olduğunu mu söylüyor?.....	6
Diplomatik güvenceler bir ülkenin işkence sicilini iyileştirme yolu olabilir mi?	6
A. B. D. hükümeti, bir işkence riski olduğunda her zaman diplomatik güvence istediğini söylüyor. Bu, A. B. D' nin yaptığı gönderimleri yasal kılar mı?.....	7
Birleşik Krallığın "mutabakat zaptı" adı altında yaptığı ikili anlaşmalar, sıradan diplomatik güvencelerden daha mı iyi?.....	8
Kanada'nın diplomatik güvencelerle ilgili sicili nasıl?	8
A. B. D., Birleşik Krallık ve Kanada'yı izleyen başkaları oldu mu?	9
Uluslararası insan hakları kuruluşları diplomatik güvenceler hakkında ne diyor?	10
Diplomatik güvenceler insanları işkenceden koruyamıyorsa neden mahkemeler bunları yasaklamıyor?.....	11
Hükümetler terör şüphelilerini işkence riski nedeniyle sınır dışı edemeyecekse, tehlikeli olma ihtimali bulunan yabancıları ne yapacaklar?	12
Kimi yabancı tutuklar işkenceye maruz kalma riskine rağmen, ülkelerine geri dönmek istiyorlar mı?.....	12

İşkenceye karşı "diplomatik güvenceler" nelerdir?

"[Diplomatik güvenceler](#)," hükümetlerin uluslararası işkence yasağından kaçınmak için giderek artan oranlarda kullandığı bir yöntem. Hükümetler bu yolla, istenmeyen yabancıların işkence ve başka suiistimal riskleriyle karşı karşıya kalacağı bir başka ülkeye gönderilmesinin önünü açıyorlar. Herhangi birisini işkence veya başka suiistimal riskleriyle karşı karşıya kalacağı bir ülkeye göndermek yasadışı olduğu için, gönderen hükümet, önce göndereceği hükümetten işkence uygulamayacağına dair söz alıyor.

Bu tür vakaların çoğunluğu, terörist faaliyetlerde bulunduğu şüphelenilen veya milli güvenliği tehdit edici damgası vurulan yabancılarla ilgili. Sığınma talebi reddedilenler, adi suçlardan dolayı hakkında açılan bir soruşturma veya verilen hükmün ardından sınır dışı edilecek olanlar ve yine adi suçlardan dolayı iadesi istenen kişiler de güvencelere dayanılarak gönderilme tehdidi altında bulunanlar arasında.

Diplomatik güvenceler bir kaç farklı biçim altında görülebiliyor. Bazıları yalnızca yazılı olmayan sözlerden ibaret, bazıları ise her iki hükümetin görevlileri tarafından imzalanan yazılı belgeler halinde. Güvencelerin içeriği de değişkenlik gösteriyor. İşkenceye karşı güvencelerin bazen, adil yargılama gibi başka bazı sözlerle beraber paketlenildiği de görülebiliyor. Bazı güvenceler, alıcı hükümetin kendi kanunlarına ya da uluslararası insan hakları yasalarıyla getirilen yükümlülüklerle uyacağına tekrarından ibaret. Bazı diplomatik güvenceler ise gönderimden sonra denetleme ile ilgili düzenlemeler içeriyor.

Diplomatik güvencelerin kullanımı neden artıyor?

11 Eylül saldırıları ve Temmuz 2005'teki Londra bombalamaları gibi başka bazı terörist saldırılar diplomatik güvencelerin kullanımındaki artışın nedeni. Bazı hükümetler, işkenceye karşı diplomatik güvenceleri bu saldırılardan daha önce kullanmış olsalar da, giderek artan sayıdaki bir kısım hükümetler, terörist faaliyetlerde bulunduğu şüphelenilen yabancılardan kurtulmak arzusunda. Pek çok hükümet, bunları yargılamak yerine, kendi ülkelerine veya başka ülkelere gönderiyor ve diplomatik güvencelerin bu kişilerin işkence görmeyeceklerini garanti ettiğini öne sürüyor.

Bazı hükümetler, diplomatik güvenceleri ölüm cezasıyla ilişkili olarak kullanmıştı. Ölüm cezası Avrupa'da yasaklandığından, buradaki hükümetler, iade edilecek kişileri, haklarında ölüm cezası uygulanmayacağına dair güvence almadan, ölüm cezasının yasal kabul edildiği A.B.D. veya Çin gibi ülkelere göndermiyor. Ancak, ölüm cezası ile ilgili güvenceler, işkence

ile ilgili güvencelerden farklı. İnsan Hakları İzleme Örgütü ölüm cezasına karşı olmakla birlikte, uluslararası hukuka göre ağır suçların ardından ölüm cezasının uygulanması yasaklanmamış durumda. Ölüm cezasına karşı verilen güvenceler, yalnızca iki ülkenin farklı yasal yaklaşımlarını kabul etme anlamını taşıyor. Oysa işkence ile ilgili güvenceler, işkencenin hem gönderen hem alıcı ülkede suç sayılması, gizli olarak uygulanıyor olması ve sürekli olarak inkâr edilmesi ile ilişkili. Ölüm cezasına karşı verilen bir güvenceyi infaz gerçekleşmeden denetlemek —ve ihlali halinde protesto etmek— çok daha kolay. Buna karşın, işkenceye karşı güvencelerin önerildiği durumlarda, gönderen ülke, işkenceyi çevreleyen gizlilik göz önüne alındığında, "muhtemel ihlalleri belirleyebileceği" gibi pek de mümkün olmayan bir iddiada bulunmuş oluyor. Çünkü işkencenin varlığının belirlenebilmesi ancak işkence gerçekleştikten sonra mümkün olabiliyor.

Hükümetler bu güvenceleri neden istiyor?

Çoğu hükümet, diplomatik güvenceleri, yalnızca işkencenin uzun süredir devam eden bir problem olduğu ülkelerden ya da özellikle terörist olarak damgalanan kişilerin sürekli bu tür suiistimallere maruz kaldığı ülkelere istediğini açıkça kabul ediyor. Bu tür güvenceleri talep eden hükümetler, verilen sözlerin karşılığında, söz konusu kişilerin iade işleminden sonra işkenceye maruz kalma ihtimalinin azaldığını ve bu sayede iadenin uluslararası hukuka ters düşmeden gerçekleşebildiğini iddia ediyor.

Diplomatik güvenceler işe yarıyor mu?

Giderek artan miktardaki deliller ve uluslararası uzmanların görüşleri, diplomatik güvencelerin, işkence riski altındaki kişileri iade işleminin ardından bu tür muameleye maruz kalmaktan koruyamadığını gösteriyor. Bu tür güvencelere dayanarak insanları gönderen ülkeler, ya gerçekçi düşünmüyor, ya da güvenceleri kendi işkence suç ortaklıklarını örtecek bir araç olarak kullanıyor. Her iki durumda da, işkenceye karşı diplomatik güvence arayan ülkeler, bu tür muameleye maruz kalacak kişileri iade etmeme ile ilgili kendi yükümlülüklerinden kaçınmaya çalışıyor.

Diplomatik güvence veren hükümetler ise, gönderen hükümetlerin çoğunun kabul ettiği üzere, uzun zamandır devam eden ve süreklilik arz eden bir işkence siciline sahip. İşkence konusunda kötü sicile sahip hükümetler rutin olarak işkence yapıldığını reddediyor ve işkence iddiaları yapıldığında ise soruşturma başlatmıyor. İşkence ile ilgili uluslararası yasakları devamlı olarak ihlal eden bu hükümetlerin, tek bir kişiye işkence yapmayacaklarına dair verdikleri sözü tutmamaları çok olası.

Bu türden sözleri değersiz kılan şey, kısmen işkencenin kendi doğasında gizli. İşkence en ciddi suç faaliyetlerinden biri ve çoğu zaman (örneğin yalancı boğma, cinsel taciz, elektrik şoku verme gibi) ortaya çıkarılması zor olan teknikler kullanılarak gizli olarak yapılıyor. Pek çok ülkede, gözaltı mekânlarındaki tıbbi personel, işkencenin kolayca tespit edilememesini sağlamak üzere suiistimali izlemekte. Gözaltı sırasında işkenceye maruz kalanlar ise, kendilerine ya da ailelerine karşı misilleme yapılacağı endişesiyle, çoğu zaman suiistimalle ilgili şikâyetle bulunmaktan korkuyor.

Diplomatik güvence ile geri gönderilen kişiler gerçekten işkenceye maruz kaldı mı?

Evet. İsveç'ten sığınma talep eden Ahmed Agiza, Aralık 2001'de, Mısır hükümetinin işkenceye karşı güvenceleri üzerine sınır dışı edildi. İsveç yetkilileri Agiza'yı A. B. D. ajanlarına teslim etti ve Agiza CIA tarafından kiralanmış bir uçakla Kahire'ye gönderildi. Dönüşünü müteakip, İsveç diplomatları tarafından iade sonrası denetleme yapılacağına ilişkin düzenlemelere rağmen dövüldü ve Mısır hapishanesinde kendisine elektrik verildi. Mayıs 2005'te [Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite](#), İsveç'in, işkenceye maruz kalma riski bulunan bir insanı iade etmeme konusundaki mutlak yükümlülüğünü ihlal ettiğine karar verdi ve şu ifadeleri kullandı: "dahası, diplomatik güvencelerin uygulanmasını sağlayacak hiç bir mekanizma yoktur ve dolayısı ile diplomatik güvencelerin alınmış olması, bu bariz riske karşı hiç bir koruma sağlayamamıştır."

Ekim 2002'de A. B. D. hükümeti, Kanada ve Suriye'nin çifte vatandaşlığına sahip Maher Arar'ı, insani muamele yapılacağına dair diplomatik güvencelere dayanarak New York'tan Ürdün'e, oradan da Suriye'ye gönderdi. Arar, Ekim 2003'te serbest bırakıldı. Arar'a yapılan muameleyi soruşturan resmi bir Kanada Komisyonu tarafından görevlendirilen bir araştırmacı, Ekim 2005'te şu sonuca vardı: Arar, Kanada konsolosluk görevlilerinin muhtelif ziyaretlerine ve [Suriye'nin verdiği güvencelere rağmen işkence görmüştü](#). Eylül 2006'da [Araştırma Komisyonu'nun](#) kendisi de Arar'ın Suriye'de uğradığı işkencenin, totaliter rejimlerin vereceği diplomatik güvencelerin "hiç bir değeri" olmadığını "en sağlam kanıtı" olduğu ve bu güvencelerin işkenceye karşı hiç bir koruma sağlamadığı sonucuna vardı

A. B. D. hükümeti, Rus yetkililerin, Rus kanunlarına ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak, insanca davranılacağı güvenceleri üzerine, 2004 yılında Rasul Kudayev'i Guantanamo Körfezi'nden Rusya'ya gönderdi. [Kudayev](#) Ekim 2005'te yasadışı olarak yakalanıp gözaltına alındı, ciddi şekilde dövüldü ve tıbbi yardım almasına izin verilmedi. Avukatı, kötü muameleden şikâyetçi olduğunda ise keyfi olarak davadan alındı.

Bu vakalar, diplomatik güvencelerin yeterli koruma sağlamadığını ve işkence riskinin varlığının kabul edildiği durumlarda kullanılmaması gerektiğini ortaya koyuyor.

Hükümetler güvencelerin işe yarayıp yaramadığını nasıl biliyor?

Alıcı hükümetin işkence yapmama sözünü tutup tutmadığını belirlemenin güvenilir hiç bir yolu yok. Gönderen ülke, işkence ya da kötü muamele uygulanıp uygulanmadığını araştırmak konusunda bir eğilim göstermiyor. Çünkü bunu yaptığı takdirde, işkence görme riski taşıyan hiç kimseyi iade etmeme konusundaki mutlak yükümlülüğünü ihlal ettiğini kabul etmiş olacak. Alıcı hükümetin bu konudaki eğilimi ise daha da zayıf. İşkence yapıldığını kabul etmek, küresel işkence yasağını ihlal ettiğini kabul etmenin ötesinde, diğer hükümete verdiği sözü tutmadığının da kabulü olacak. İnsan Hakları İzleme Örgütü, gönderici ya da alıcı bir ülkenin, işkenceye karşı diplomatik güvencelerin ihlal edildiğini kabul ettiği herhangi bir vakaya henüz rastlamış değil..

Diplomatik güvenceler kanunen bağlayıcı mı?

Hayır. Diplomatik güvenceler, diplomatik düzeyde bağlanan ikili siyasi anlaşmalardır. Sözleşme değildir ve hukuki hiç bir özellikleri ya da kanunen bağlayıcılıkları yoktur. Güvenceler ihlal edildiği takdirde, gönderici hükümet alıcı hükümeti hiç bir şekilde yasal olarak sorumlu tutamaz. Dahası, güvencelere rağmen işkence görenlerin yalnızca bir kaç tanesi, maruz kaldıkları muamele hakkında doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu olan hükümet karşısında hakkını arayabilmiş durumda.

Diplomatik güvence kamuoyu önünde duyurulduysa, bu alıcı hükümetin ününü etkiler mi?

Örneğin Birleşik Krallık gibi bazı hükümetler, diplomatik güvenceler ihlal edildiği takdirde, alıcı ülkenin itibarının ve ikili ilişkilerinin bundan kötü etkileneceğini öne sürüyorlar. Buna karşın, rutin olarak işkence uyguladığı iyi bilinen alıcı ülkelerin pek çoğu, bu tür suiistimaller karşısında ya çok küçük tepkilerle karşılaşılıyor ya da hiç bir tepkiyle karşılaşmıyor. Hatta (Fas, Mısır, Özbekistan, Türkiye ve Ürdün de dâhil olmak üzere) diplomatik güvence veren ülkelerin birçoğu, terörle mücadele konusundaki küresel çabaların sadık müttefikleri olarak görülüyor ve bunun sonucunda da bu ülkelerin insan hakları sicilleri ile ilgili eleştirilere sessiz kalınıyor.

Gönderici ülke, iade sonrasında iade edilen kişinin durumunu denetlerse, bu durum güvenceyi daha güvenilir kılar mı?

Hayır. İzole bir şekilde gözaltında tutulan bir kişinin durumunun denetlenmesindeki en büyük sorun, gizliliğin olmaması. Denetleyiciler, gözaltındakilerin tümüne evrensel erişim imkânına sahip olurlarsa ve gözaltındakilerle özel görüşmeler yapabilirlerse, gözaltındakiler kimliklerinin yetkililer tarafından keşfedilmesi ya da misillemeye maruz kalma korkusu olmadan, suiistimal vakalarını bildirebilirler. Uluslararası Kızılhaç Komitesi, tam da bu yüzden, bu türden erişim hakkını denetleme koşulu olarak şart koşuyor.

Yalnızca tek bir kişinin ya da küçük bir grubun denetlenmesi durumunda bu türden bir gizliliğin sağlanması mümkün değil. Bazı hükümetler, gereken gizliliğin garanti edilmesi için gözaltındakilerle görüşmelerin özel olarak yapılması gerektiğini öne sürüyor. Oysa böyle bir durumda gözaltındakinin kimliği, gözaltı mekânındaki yetkililerce kolayca belirlenebiliyor. Kötü muamele bildirildiği anda, hapisane ya da gözaltı mekânının yetkilileri ve personeli, bilginin nereden geldiğini doğrudan bilme imkânına sahip. Kimliğin bu kadar kolayca belirlenebilir olması, gözaltındakilerin herhangi bir suiistimali bildirmeleri konusunda ciddi boyutta caydırıcı bir faktör oluşturuyor. Gözaltındakiler, hapisane personelinin ya da başka bazı hükümet çalışanlarının, kendilerini ya da aile üyelerini hedef alan bir misillemeye girişmelerinden haklı olarak korkuyorlar.

Dahası, gerek uluslararası gerekse yerel denetleme kuruluşlarının bu tür mekânlara açık erişimle ilgili olarak başı dertte. Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin ([UKHK](#)) [Irak'taki Ebu Garip hapisanesinde](#) yaptığı denetimler, hapisane personelinin eylemleri sonucu sık sık engellenmişti. UKHK, gözaltındaki bazı kişilere erişim konusunda yaşadığı sorunlar nedeniyle Nisan 2004'te, [Ürdün'deki gözaltı mekânlarını](#) denetlemeyi üç ay süreyle askıya aldı.

Özellikle yerel denetim grupları, kendi hükümetleri tarafından gelebilecek yıldırma girişimlerine karşı zayıflar. Hükümetler bu grupları tescil kanunları ya da doğrudan taciz veya daha kötü yöntemlerle kontrol edebiliyor. Libya, Özbekistan, Suriye ve Yemen de dâhil olmak üzere, işkencenin icra edildiği pek çok ülkede, yerel grupların etkili takip denetimi yapma gücü yok. Bağımsız uluslararası deneticilerin gözaltı mekânlarına erişimine verilecek izinler ise sürekli olarak reddediliyor.

Alıcı devletlerin çoğu Arap ya da Müslüman. İnsan Hakları İzleme Örgütü bu hükümetlerin doğaları gereği güvenilmez olduğunu mu söylüyor?

Hayır. A. B. D. ve Rusya gibi gönderici ülkelerin bir kısmı da dâhil olmak üzere, dünyanın her yerinde pek çok hükümet işkence icra ediyor. İşkence ve kötü muameleyi yok etmek için onlarca yıldır verilen uluslararası mücadelelere rağmen, bu tür davranışlar dini ya da kültürel özelliklerine bakılmaksızın pek çok ülkede yaygın olarak uygulanmaya devam ediyor.

[Birleşmiş Milletler İşkence Özel Raportörü'nün yakın zamanlarda yayınlanan bir raporu](#), dünyanın her tarafından düzinelerce ülkedeki işkence iddialarına ışık tutuyor. Ayrıca şunu da önemle vurgulamak gerekir ki, nasıl işkence ve kötü muamele uygulayan bütün ülkeler uluslararası hukuku ihlal etmiş oluyorsa, bir insanı işkence riski taşıyan bir ülkeye gönderen hükümetler de aynı ihlali yapmış oluyor.

Diplomatik güvenceler bir ülkenin işkence sicilini iyileştirme yolu olabilir mi?

Hayır. Hükümetler, diplomatik güvenceyi bir ülkenin işkence sicilini iyileştirmek amacı ile istemezler. Onlar yalnızca, istemedikleri yabancıları suiistimal edilecekleri yerlere gönderebilmek peşinde.

Diplomatik güvence veren alıcı ülkeler ise gözüktükçülere işkence veya kötü muamele yapmamakla zaten yükümlü. Çoğu, bu tür suiistimallerden uzak duracağına dair, yasal olarak bağlayıcı sözleşmelere imza atarak söz de vermiş durumda. Bu bilgiler ışığında, BM işkence özel raportörü Ağustos 2005 tarihinde diplomatik güvencelerin "bu nedenle, sınır dışı edilenlere hiçbir ek koruma sağlamadığını" söylemişti.

İşkenceyi yok etme konusunda samimi olan ülkeler, her türlü işkenceye ve tüm diğer suiistimallere son verilmesi için sistem çapında ve ülke çapında önlemler alarak, ülkelerin bu türden suiistimleri engellemekle ilgili mevcut yükümlülüklerini yerine getirmelerini aktif olarak teşvik etmeli. Diplomatik güvenceler gibi, bağlayıcılığı olmayan ikili anlaşmalara güvenmek, evrensel olarak bağlayıcılığı bulunan hukuk kurallarının ve bunların uygulanma sisteminin bütünlüğünü ve güvenliğini yok ediyor. Devletler, bağlayıcılığı olmayan ikili diplomatik güvencelere başvurduklarında, fiilen arkalarında işkence ve suiistimalle ilgili oldukça zararlı bir gözetim ve sorumluluk açığı bırakarak, küresel yaptırım sisteminin dışına çıkıyorlar. Diplomatik güvencelere başvurmak, işkencenin yok edilmesi yolunda bir ilerleme değil, çok zararlı bir geri adım niteliğinde.

A. B. D. hükümeti, bir işkence riski olduğunda her zaman diplomatik güvence istediğini söylüyor. Bu, A. B. D' nin yaptığı gönderimleri yasal kılar mı?

Hayır. A. B. D. işkenceye karşı güvenceleri pek çok farklı durumda kullanıyor. Güvence aramanın altında yatan koşullar ne olursa olsun, insanları işkence görme riski taşıdıkları yerlere göndermek her zaman yasadışıdır. Dahası, diplomatik güvencelere dayanılarak A. B. D. tarafından herhangi bir şekilde gönderilen kişiler, mahkeme önünde söz konusu güvencelerin güvenilirliğine ya da yeterliliğine itiraz etme imkânına sahip değiller.

A. B. D. zaman zaman, kendi göç kanunlarına veya suçluların iadesi ile ilgili kararlara dayanarak yapılan sınır dışı işlemlerinde, güvenceleri yasal bir çerçevede isteyebiliyor. Ama A. B. D. diplomatik güvenceleri, özellikle terörizm suçlarının, işkence sicili kötü ülkelere "olağandışı teslimi" gibi uygulamalarda, yasadışı gönderimlerini meşrulaştırmak için de kullanabiliyor. Maher Arak (A. B. D.'den Ürdün üzerinden Suriye'ye), Ebu Ömer (İtalya'dan Mısır'a) ve Ahmed Agiza (İsveç'ten Mısır'a) da dâhil olmak üzere, A. B. D.'nin güvencelere dayanarak yaptığı bir kısım gönderim vakalarında insanlar gerçekten işkence gördü.

A. B. D. yetkilileri, Guantanamo Körfezi'nde gözaltında tutulanların kendi ülkelerine ya da üçüncü ülkelere gönderilmesi girişimleri sırasında, alıcı ülkelere her zaman insani muamele güvencesi istediklerini iddia ediyorlar. Guantanamo Körfezi'nde gözaltında tutulduktan sonra kendi ülkelerine iade edilenlerin bir kısmı gerçekten suiistimallerle karşılaştı. Bir kısım Yemenli sanıklar ise Yemen'e iadelerinden bu yana gözaltına alınmış durumdadır.

A. B. D. hükümeti, gereken durumlarda insanları göndermeden önce insani muamele garantisi istediğini söylüyor, ama gönderim gerçekleştikten sonra sanıkların başına gelecekler üzerinde [hiç bir kontrolün olmadığını](#) da kabul ediyor. A. B. D. hükümetinin teslim programını başlatan kişi olan Michael Scheuer, diplomatik güvencelerin, hükümet avukatlarının şartlarını yerine getirmek için uygulanan "yasal bir incelik"ten öte bir anlam taşımadığını ifade etti. A. B. D. işkence riskinin bulunduğu durumlarda diplomatik güvencelerin kullanımına izin veren politikaları nedeniyle, başka kuruluşların yanı sıra, Birleşmiş Milletler, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi ve Inter-Amerikan İnsan Hakları Komisyonu tarafından da eleştirildi.

Birleşik Krallığın "mutabakat zaptı" adı altında yaptığı ikili anlaşmalar, sıradan diplomatik güvencelerden daha mı iyi?

Hayır. " Mutabakat zaptı," diplomatik güvenceler için yalnızca farklı bir isim. Birleşik Krallık, terörizm şüphelilerinin ve milli güvenlik üzerinde tehdit oluşturanların, dönüşlerinden sonra insanca muameleye tabi tutulması hakkında verilen güvencelere dayalı olarak sınır dışı edilmesine izin verilmesi konusunda, Libya, Lübnan ve Ürdün ile " mutabakat zaptı " üzerinde anlaşta. " Mutabakat zaptı ," iade sonrası denetleme ile ilgili düzenlemeler de içeriyor. Birleşik Krallık, bu düzenlemelerin ilave bir koruma sağladığını iddia etse de durum öyle değil (bkz. yukarıda denetleme ile ilgili bölüm). Ne anlaşmaların genel geçer nitelikleri ne de her iki taraftan hükümet görevlileri tarafından imzalanmış olmaları, içlerinde verilen sözlerin tutulacağına dair dayanak sağlamıyor. Ayrıca bunlar antlaşma değil. Dolayısıyla her iki taraf için de bağlayıcı yükümlülükler getirmesi ya da herhangi bir yasal etki yaratması da söz konusu değil.

"Mutabakat zaptı" na mahkeme düzeyinde ilk itiraz, Mayıs 2006 tarihinde, Ürdün'e iade tehdidi altındaki terörizm suçu sanığı Ömer Osman (Ebu Qatada olarak da bilinir) davasında geldi. Osman'ın avukatları, [Ürdün'ün verdiği diplomatik güvencelere karşın](#), iade edildiği takdirde işkence riski altında olacağını, ardından A. B. D.'ye gönderilmesinin söz konusu olabileceğini ve adil olmayan yargılamaya maruz kalabileceğini öne sürdüler. Bu konuda kararın 2006 sonuna doğru verilmesi bekleniyor.

Birleşik Krallık İnsan Hakları Ortak Komitesi, Mayıs 2006'da verdiği bir kararda, Libya, Lübnan ve Ürdün'le imzalanacak "mutabakat zaptı"nda yer alan türden diplomatik güvencelerin, insanların fiilen işkence görmeleri konusunda ciddi bir risk içerdiği ve bunun Birleşik Krallık'ın yükümlülüklerini ihlal edeceği sonucuna vardı.

Kanada'nın diplomatik güvencelerle ilgili sicili nasıl?

Maher Arar'ın yakalanması ve güvencelere dayanılarak A. B. D. tarafından Suriye'ye gönderimine katkıda bulunmasının dışında, Kanada hükümetinin bizzat kendisinin diplomatik güvence istediği bir kaç vaka da var. Yetkililer örneğin, milli güvenliği tehdit ettiği öne sürülen beş Arap erkeğini göndermek için diplomatik güvence aradılar. Bu kişiler, işkence ve kötü muamele riski altında bulunacakları ülkelere gönderilmeyi beklerken, gizli kanıtlara dayanılarak süresiz olarak gözaltında tutulmalarına imkân verecek "güvenlik sertifikalarına" sahipler.

Kanada hükümeti, bazı durumlarda güvencelerin kötü muameleyi önlemeye karşı etkisiz olduğunu kabul ediyor. Öte yandan, hükümet, Kanada Yüksek Mahkemesi'nin Ocak 2002 tarihli bir kararına (*Suresh* vakası) dayanarak, milli güvenlik çıkarlarının gözetilmesindeki güvenliğine ağır bastığı bir kısım istisnai durumlarda, gözetilmesindeki işkence riski taşıyan ülkelere gönderilebileceğini iddia ediyor.

Kanada, söz konusu Yüksek Mahkeme kararı ile işkence riski bulunan gönderimler üzerindeki mutlak yasağa istisna yarattığı için, Birleşmiş Milletler ve başkaları tarafından açıkça kınandı. Güvenlik sertifikalarına sahip insanların hiç birisi şu ana kadar gönderilmedi ve davaların bazıları [Kanada Yüksek Mahkemesi'nde](#) temyizi bekliyor.

Kanada, sıradan sığınma ve sınır dışı kararlarında da güvence aradı. Mayıs 2006'da Kanada Federal Mahkemesi, Çinli yetkililer tarafından kaçakçılık ve rüşvetle suçlanan Lai Cheong Sing'in sınır dışı kararını durdurdu. Çin hükümeti, Lai'nin davasındaki diğer sanıkların çoktan idam edilmiş olmasına ve bu kişilerin ailelerinin kötü muameleye maruz kalmalarına bakmaksızın, bu adamın idam edilmeyeceği ve işkence görmeyeceğine dair güvence verdi. Mahkeme, Çin'deki yaygın işkence ve ölüm cezası uygulamalarına bakarak, Lai'nin icra edilmek üzere olan sınır dışı kararını durdurdu. Gerekçesi, "Güvence meselesinin bu konunun özünü oluşturduğu" ve Çin'e iade edildiği takdirde Lai'nin hayatının ve güvenliğinin ciddi olarak tehlikeye gireceği idi.

A. B. D., Birleşik Krallık ve Kanada'yı izleyen başkaları oldu mu?

Evet. Avrupa ve Orta Asya'da, giderek artan sayıda hükümet, iade edildikleri takdirde işkence riski altında olacak olan bireyleri göndermek için güvence istedi ya da aldı. Bunların hiç değilse bir kısmı A. B. D, Birleşik Krallık ve Kanada'nın eylemlerinden cesaret aldı.

Örneğin Gürcistan hükümeti, Ekim 2002'de Rus yetkililerin insanca muamele güvencelerine dayanarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, bu adamların davası mahkemece gözden geçirilinceye kadar geri gönderilmemesi talebine karşın, bir grup Çeçen'i Rusya'ya gönderdi.

Özbek hükümeti, Mayıs 2005'te Andijan'da meydana gelen protesto ve ayaklanmalara karışmakla suçlanan [Özbek mültecilerin, zorla geri gönderilmeleri](#) için Kırgız hükümetine diplomatik güvence verdi. Oysa Özbek hükümet kuvvetleri ayaklanmayı, gösteriden kaçan yüzlerce silahsız protestocuyu öldürerek bastırmıştı. Özbekistan'da işkence sistematik olarak uygulanıyor ve yetkililer kötü muamele iddialarını sürekli olarak yalanlıyor.

Diplomatik güvencelerin giderek artan oranlardaki kullanımı, insanların işkence riski altında olduğu yerlere gönderilmesi yasağını sistematik olarak erozyona uğrattıyor. Bu eğilim de dünya çapında endişe uyandırmakta..

Uluslararası insan hakları kuruluşları diplomatik güvenceler hakkında ne diyor?

Uluslararası insan hakları kuruluşları arasında, diplomatik güvencelerin işkence ve kötü muameleye karşı yeterli koruma sağlamadığına dair yaygın bir fikir birliği var.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri Louise Arbour, Mart 2006'da diplomatik güvence arama yolundaki "kuşku uyandıran uygulamayı" kınayarak şunları söyledi: "İşkence ve kötü muameleye karşı yeterli koruma sağlamadıkları için, diplomatik güvencelerin işe yaramadığı yolundaki görüşlere sonuna kadar katılıyorum."

Birleşmiş Milletler İşkence Özel Raportörü Manfred Nowak da Ağustos 2005'te uygulamayı kınadı ve bunun devletler açısından "işkenceye maruz kalacağına dair ciddi risk altında olan insanların sınır dışı edilmemesine dair uluslararası yasaktan kaçınma" eğilimini yansıttığını söyledi.

[Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri](#) Thomas Hammarberg, Haziran 2006'da diplomatik güvencelerin "güvenli olmadığını ve yetersizliğini son derece iyi belgeleyen bir kısım vakaların bulunduğu" yazdı. "İlgili hükümetler, bağlayıcı uluslararası kuralları zaten ihlal etmiş durumdadır. Çok daha zayıf bir temele dayanan uygulamalarla, herhangi bir insanı işkence riskine maruz bırakacak bireysel istisnalar yapmak son derece yanlış."

Terör suçlarının olağandışı iadesi ve yasadışı olarak gözaltına alınması konusunda A. B. D. hükümetine Avrupa'dan suç ortaklığı yapılmasını soruşturan özel bir Avrupa Parlamentosu komitesi, Haziran 2006'da "AB üyesi ülkelerin, işkenceye karşı diplomatik güvencelere dayanmayı tümünden reddetmesi" çağrısında bulundu.

Avrupa Birliği Temel Haklarla ilgili Bağımsız Uzmanlar Ağı da Mayıs 2006'da, "uluslararası hukuka göre kabul edilebilir tek duruş, bir kişinin iade edildiği takdirde işkence ya da kötü muamele tehlikesi altında olacağına dair yeterli gerekçe bulunduğu durumlarda, devletlerin işkence veya kötü muameleye karşı diplomatik güvence arama yoluna gidemeyecekleridir" dedi.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından, Avrupa Devletlerinin "olağandışı iade"ye katılımını ve muhtemel gizli gözaltı mekânlarını soruşturmakla görevlendirilen İsviçreli senatör Dick Marty Haziran 2006'da, "güven ilkesine ve insan haklarına saygı göstermediği bilinen antidemokratik ülkeler tarafından verilen diplomatik güvencelere dayanmanın, açıkça korkaklık olduğu ve ağır şekilde eleştirilmesi gerektiği" sonucuna vardı.

İnsan Hakları İnter-Amerikan Komisyonu da Haziran 2006'da kabul ettiği bir kararla, A. B. D. 'yi Guantanamo Körfezi'ni kapatmaya ve "kurallara uyma yükümlülüğünden kaçınmak için diplomatik güvenceleri kullanmaktan vazgeçmeye" çağırdı.

Diplomatik güvenceler insanları işkenceden koruyamıyorsa neden mahkemeler bunları yasaklamıyor?

BM denetleme organlarına ek olarak, yerel ve bölgesel mahkemeler de bireysel vakaları incelerken diplomatik güvencelerin işkence ve kötü muameleye karşı yeterli güvence sağlamadığını belirledi.

Örneğin, Avusturya, Birleşik Krallık, Hollanda ve Kanada'da mahkemeler, güvencelerin işkenceye karşı yeterli koruma sağlamadığına hükmederek, güvencelere dayanılarak yapılmaya çalışılan bir kısım iade ve sınır dışı işlemlerini durdurdu.

1996 yılında *Birleşik Krallık'a karşı Chahal* davasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bir Sih eylemcinin Hindistan'a iadesinin, Hint hükümeti tarafından bu konuda verilen diplomatik güvencelere karşın, Birleşik Krallık'ın bir insanı işkence riski altında olacağı bir yere iade etmeme konusundaki yükümlülüğünü ihlal edeceğine karar verdi. Şüphelinin işlediğinden kuşkulanan suç her ne olursa olsun, işkence riski altında olacağı bir yere iadesi ile ilgili yasağın mutlak niteliğini onaylayan *Chahal* davası, Avrupa'da bu konudaki standardı oluşturuyor. (Hükümetler tarafından güvenceleri meşrulaştırmak için dayanak olarak sıkça başvuru, *Türkiye'ye karşı Mamatkulov ve Askarov* başlıklı ve 2005 tarihli bir başka Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, aslında sorunu tam olarak ele almayı başaramadı. Bu nedenle *Chahal* Avrupa Standardını oluşturmaya devam ediyor)

Ne yazık ki A. B. D. mahkemeleri, konunun hükümetin yürütme fonksiyonu ile ilgili olduğuna hükmederek, şu ana kadar diplomatik güvencelerin kullanımını sorgulayan herhangi bir davayı görüşmeyi kabul etmedi. Buna binaen, Maher Arar ve Halid al-Mesri alt temyiz mahkemelerine başvuruyorlar. (Yukarıda anlatıldığı üzere) Kanada'da güvenlik sertifikasına sahip bir kısım gözaltı sanıklarının avukatları, gelecek duruşmalarda diplomatik güvenceleri sorgulamaya hazırlanıyorlar.

Hükümetler terör şüphelilerini işkence riski nedeniyle sınır dışı edemeyecekse, tehlikeli olma ihtimali bulunan yabancıları ne yapacaklar?

New York ve Washington'daki 11 Eylül saldırılarından sonra, Birleşik Krallık, Endonezya, Hindistan, Irak, İspanya, İsrail, Mısır, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye, Ürdün ve başka yerlerde de terör saldırıları oldu. Bu saldırılar, terörizm tehdidinin ciddiyetinin altını çiziyor. Hükümetler, kendi hükümler alanlarındaki nüfusu ölüm veya ciddi yaralanmalara karşı korumak için etkili önlemler almakla yükümlü. Öte yandan da, BM Güvenlik Konseyi'nin 1456 sayılı kararıyla vurguladığı gibi, devletler her türlü antiterör eylemlerini uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak yapmak zorundalar.

Terör eylemleri çok ciddi suçlar ve bunları yapanlar, kabul görmüş uluslararası adil yargılama güvencelerine uygun olarak yargılanmalı. Birçok hükümet, bazı gözaltı sanıklarının yargılayamadıklarını, çünkü kanıtların çok hassas olduğunu ve milli güvenliği tehdit edebileceğini öne sürüyor. Oysa hassas kanıtların, milli güvenlik, kolluk kuvveti veya istihbarat faaliyetlerini ya da (örneğin uluslararası uyuşturucu ticareti veya organize suçlarla ilgili davalarda) şahitlerin ve jüri üyelerinin güvenliğini tehlikeye düşürmeden kullanılabilirdiği pek çok hukuk alanı var. Hükümetlerin, terörizm suçlarının yargılanmasında bu prosedürleri uygulamaması için hiç bir sebep yok.

Öbür yandan, yabancı şüphelilerin işkence veya kötü muamele riski ile karşılaşacağı yerlere gönderilmesi de kabul edilemez. Bu türden iadeler, güvencelerin arandığı durumlarda dahi uluslararası hukuku ihlal ediyor. Dahası, terörizmle ilgili olduğundan şüphelenilen kişileri başka devletlere göndermek, tehdidi bir devletten başka bir devlete aktarmaktan başka bir şey olmayabilir. Sorumlu olanları adalet önüne çıkarmak çoğu zaman karmaşık ve zaman isteyen bir faaliyet ama aynı zamanda da devletlerin, kanunu ve küresel işkence yasağını çiğnemenin bu tehdidi ele almasına imkân veriyor.

Kimi yabancı tutuklar işkenceye maruz kalma riskine rağmen, ülkelerine geri dönmek istiyorlar mı?

Birleşik Krallık ve Guantanamo Körfezi'ndeki gözaltı sanıklarının bazıları ya iadelerinin ardından işkenceye maruz kalacaklarına dair iddiaları reddettiler ya da bu türden endişeleri hiç dile getirmeyerek, dönüşlerinin ardından işkence veya kötü muameleyle karşılaşma risklerine karşın, sınır dışı veya kendi ülkelerine iade kararını kabul ettiler.

Birleşik Krallık'ta, dört yıla kadar bir süredir gözaltında tutulan bir grup Cezayirli, Nisan 2006'da *The Guardian* gazetesine yazarak, Birleşik Krallık'ta görünürde sonu olmayacak kadar uzun bir süre gözaltında kalmak yerine kendi ülkelerine dönmeyi tercih ettiklerini bildirdiler: "Kendi ülkemizde işkence ile karşılaşacağımızı biliyoruz. Ama bazılarımız burada yaşadığımız yavaş ölüm yerine hızlı bir ölümü tercih eder hale geldi." Aynı şekilde, Guantanamo Körfezi'nde gözaltında tutulanların birçoğu, A. B. D.'de süresiz bir şekilde gözaltında kalmaktansa, kendi ülkelerinin hapishanelerindeki eziyeti çekmeyi tercih ettiklerini belirttiler.

Bir taraftan —çoğu zaman oldukça kısıtlayıcı ve suiistimal edici gözaltı koşulları eşliğinde— süresiz gözaltı, diğer taraftan ise işkence görme riski altına girerek geri gönderilme arasında bir tercih yapmak söz konusu olduğu için, geri dönüş kararının tam olarak gönüllü bir karar olduğu söylenemez.